

1652, Culemborg en Kaap de Goede Hoop

5 De strandlopers

Dit was het dan. Nu was het echt zover. Vandaag ging Johan voor het laatst aan land, met de scheepsboot, zodat ze de laatste spullen voor de *Dromedaris* konden inladen. Daarna zou hij terugvaren naar dat grote schip, de baai uit gesleept worden, en zou hij dit strand, dat zich zo prachtig en oogverblindend wit uitstreekte langs de baai, nooit meer zien.

‘Hé, jochie!’ riep de stuurman vanuit de punt van de boot. ‘Doe eens wat meer je best!’

‘Ja, stuurman!’ riep hij terug.

Stiekem was hij langzamer gaan roeien, maar dat hielp natuurlijk niets. Het zou er alleen maar voor zorgen dat zijn maten boos op hem

werden, en dat moest hij niet willen. Zij waren degenen met wie hij straks nog maandenlang op zee zou zitten.

Het bootje deinde op de scherpe golven, onrustig als een bokkig paard. Daarom was de *Dromedaris* ook nog niet vertrokken. Het weer was te slecht. Maar alles was klaar, en de schipper wilde niet langer meer wachten. Hij hoopte dat als ze de baai uit waren, ze sneller een goede wind zouden vangen. Hij wilde alleen nog een paar extra vaten water aan boord.

Eigenlijk moest Johan dus blij zijn. Hij zou het strand nog één keer zien, nog één keer het zand tussen zijn tenen voelen. En misschien

was Krotoa er ook wel. Dat hoopte hij eigenlijk nog het meest.

Johan wist nog goed hoe hij onder de indruk was geweest, toen hij zijn eerste stappen zette in de haven van Amsterdam. Nog nooit had hij zo'n drukte gezien, zo veel lawaai gehoord en zo veel verschillende geuren door elkaar geroken. Misschien had het eigenlijk wel vreselijk gestonken, maar dat wist hij niet meer. Wat er dan ook in zijn neus had geprikkeld, het hoorde bij de opwindende die hij had gevoeld. Want achter de mensenmassa was de schaduw van de *Dromedaris* opgedoemd, het schip waarop hij naar Kaap de Goede Hoop zou varen. Onder leiding van Jan van Riebeeck.

Hij kende Jan. Of in elk geval, de familie van Jans moeder in Culemborg. Johan had nooit een ander thuis gekend dan het Elisabeth Weeshuis, maar een eindje verderop, voorbij de kerk, woonde burgemeester Govert. Zo noemden de kinderen hem tenminste, al was hij allang geen burgemeester meer. Hij was een van de beschermheren, zoals dat heette, en hij was rijk. Hij was vaak in het weeshuis om – dacht Johan – belangrijke, ingewikkelde zaken te bespreken

met de weesvader, en dan kwam hij altijd even naar de jongensvleugel. Hij vertelde dan vaak over de belevenissen van zijn kleinzoon Jan op zee, en over de verre, onvoorstelbare landen waar hij kwam. Johan kon daar geen genoeg van krijgen. De verhalen van de burgemeester suïden in zijn oren, kolkten door zijn aderen, en dan wist hij zeker dat hij niet in het weeshuis hoorde, of bij de kleermaker waar hij al sinds zijn zevende elke ochtend heen liep om het vak te leren. Dan wist hij zeker dat hij voor de wijde wereld geboren was, net als Jan. Niet om kool te koken, onkruid te wieden of draden door het oogje van naalden te steken.

De weesvader was het daar alleen niet mee eens. Telkens als Johan weer eens treuzelde, of ontsnapte, of de kleermaker bij wie Johan in de leer was kwam klagen dat hij weer eens niet was komen opdagen, kreeg hij een pak slaag dat hem liet joelen van de pijn, of werd hij opgesloten in de kelder. En hij was niet de enige. Zijn vriend Hendrik dacht precies hetzelfde over zijn leven in het weeshuis. Dus toen de weesvader op een dag aankondigde dat de Verenigde Oostindische Compagnie twee scheepsjongens

zocht voor een belangrijke expeditie, was Johan niet verrast dat van alle jongens die zich hadden opgegeven, hij en Hendrik werden uitgekozen.

De weesvader had hen in zijn eigen wagen naar Amsterdam gebracht. De reis had lang geduurd, en hoe opgewonden de jongens ook waren geweest, tegen het einde, toen Amsterdam eindelijk in zicht kwam, waren ze muistil geworden. Nu werd het echt. Nu gingen ze het onbekende tegemoet. Ze waren nog nooit op zee geweest, Johan had de zee zelfs nog nooit gezien. De weesvader had dan wel gezegd dat er ontelbaar veel jongens de zee op gingen en gewoon weer terugkwamen, en dat ze meer spullen zouden krijgen dan ze ooit bezeten hadden: pijpen, messen, kammen, inkt, pennen, papier, en zelfs een pistool! Maar dat hielp maar een beetje.

Nadat Johan en Hendrik zich hadden gemeld bij een groot gebouw in de haven, waar een man achter een grote tafel een kruisje achter hun namen zette,

had de weesvader afscheid van de jongens genomen. De man deed zijn best om streng en afstandelijk te doen, maar Johan vond zijn ogen verdacht hard glimmen, en hij moest de hele tijd slikken. Dat deed Johan goed, en hij moest toegeven dat hij het weeshuis ook wel zou missen. Alleen niet zo heel erg. Zodra de weesvader vertrokken was, werden de jongens met een klein bootje naar hun schepen gevaren, Hendrik naar de *Reijger*, Johan naar de *Dromedaris*. Dat was jammer, maar ze waren al aan het idee gewend. De weesvader had dat al vanaf het begin gezegd: ze kregen elk een eigen avontuur. En er werd nog veel meer volk overgezet: matrozen en soldaten, maar ook vrouwen, en kinderen die aan hun kleren te zien duidelijk geen scheepsjongens zouden zijn. Aan boord werd Johan meteen de buik van het schip in gejaagd om zijn spullen weg te stouwen op de plek waar hij zou slapen. Vóór de mast, zoals hij al snel zou leren. De belangrijke mensen, en dat waren er behoorlijk veel, sliepen achter de mast, waar hij als scheepsjongen nooit, maar dan ook nooit mocht komen. Hij mocht er niet eens aan denken. Maar dat viel niet mee. Want nog

voordat het schip ook maar richting Texel vertrokken was, kwam hij erachter dat Elisabeth en Sebastiana ook aan boord waren.

Dat had hij kunnen weten natuurlijk. Ze waren de nichtjes van Jan van Riebeeck, die op zijn beurt weer hun voogd was. Ze waren vaak in Culemborg bij burgemeester Govert, en ze kenden de kinderen van het weeshuis, allemaal. Dat was ook niet zo moeilijk, want alle wezen kregen een grote, gele E op hun mouw genaaid. Zonder die E mochten ze niet naar buiten. Johan vermoedde dat dit was om mensen aan te sporen geld aan het weeshuis te geven. Als hij op straat was, zorgde hij dus altijd dat hij extra zielig keek. Hij had alleen niet echt het idee dat het werkte. Mensen keken nauwelijks naar hem, en áls ze al keken, was dat meestal niet met heel veel medelijden.

Maar Elisabeth en Sebastiana waren anders. Het was soms alsof ze de hele dag alleen maar buiten waren om weeskinderen snoep toe te stoppen. Altijd vroegen ze dan hoe het ging en wat je aan het doen was, en ze kenden ook je naam. Dus toen hij als hulpje van de chirurgijn werd ingedeeld, omdat hij wist hoe hij moest

naaien, had hij de volgende dag al Elisabeth op bezoek. Ze waren de haven nog niet uit, maar ze kon niet stoppen met overgeven.

‘Johan!’ had ze geroepen, haar misselijkheid even vergeten. ‘Wat doe jij hier? Wat geweldig!’

Ze had hem omhelsd, en hoewel hij dat ondanks haar zure adem best fijn vond, wist hij ook meteen dat hij in de problemen zat. Hij kreeg gelijk. De chirurgijn trok hen uit elkaar en gaf Johan zijn eerste pak slaag van de reis. Elisabeth hilde en smeekte de man om op te houden, riep dat het allemaal haar schuld was, maar dat hielp niet. Elisabeth leek niet te begrijpen hoe het werkte op een schip. Je hoorde achter of voor de mast, en die twee werelden gingen niet samen. En ook al was het degene van achter de mast die zich daar niets van aantrok, degene voor de mast betaalde altijd de prijs.

Uiteindelijk werd het beter. Een paar dagen nadat de *Dromedaris* eindelijk uit Texel vertrok, samen met de *Reijger* en de *Goede Hoop*, zocht Elisabeth Johan steeds minder vaak op. Misschien kwam het door het slechte weer, dat het schip heen en weer liet zwaaien als een schommel aan een boomtak. Het was te licht,

zeiden de matrozen, ze hadden ballast nodig, maar ze konden niet naar Engeland komen om stenen te halen. Zodra ze de vijandelijke Scilly-eilanden voorbij waren, moesten de kanonnen het ruim in. Toen dat was gebeurd, schommelde het schip inderdaad een stuk minder, maar toch zag Johan Elisabeth haast niet meer aan dek. En als ze er was, vaak samen met haar zus en mevrouw van Riebeeck en de baby, keek ze niet meer naar hem. Het luchtte hem op, maar maakte hem tegelijkertijd ook verdrietig. Alles was anders aan boord van de *Dromedaris*, waar zo veel mensen van zo veel rangen en standen zo dicht op elkaar leefden. Maar zelfs onder de bemanning brak vaak ruzie uit, zeker tegen het eind van de reis, toen ze al zo'n drie maanden onderweg waren en iedereen halfziek, moe, hongerig en dorstig was geworden.

Maar toen, eindelijk! De Kaap! Toen het kanon afgeschoten werd om de *Goede Hoop* en de *Reijger* te laten weten dat ze op hun bestemming waren aangekomen, stond iedereen aan dek te juichen. Ze hadden nog een paar dagen voor anker gelegen terwijl Jan van Riebeeck en de schippers de kust verkenden, brieven ophaal-

den en bepaalden waar het fort moest komen. Daarna hadden de schippers de bemanning in twee groepen ingedeeld: de ene groep bleef op het schip en zou vooral spullen naar het vasteland toe varen, de andere ging aan land om het fort te bouwen. Daarom waren ze hier. Om een vaste plek te maken waar de schepen van de Compagnie op weg naar Batavia hun voorraden konden aanvullen. Johan hoorde bij de laatste groep, net als alle scheepsjongens. Die hadden nog pit, had de schipper gezegd. Maar hij was er blij om. Want anders had hij Krotoa nooit ontmoet.

'Strandlopers', noemde iedereen de bruine mensen die op een afstandje keken naar hoe de zeelui hun tenten opzetten en commandeur van Riebeeck de plek markeerde waar het fort moest komen. Al sinds de eerste dag vroeg Johan zich af wat zij hier nou allemaal van vonden. De anderen maakten grappen en lachten om hun donkere, glimmende lijven, de slappe hoedjes van de vrouwen en de mantels van schapehuiden die ze om hun schouders droegen. Hoe ze hun vee ruilden voor een paar kralen en wat tabak. Maar Johan niet. Natuurlijk, het was even

wennen aan de geur. De strandlopers roken raar, net als hun vijanden, die na een paar dagen plotseling waren opgedoken bij de tenten.

De groep van Herry, de enige strandloper die een beetje Engels kon, leek zich al snel op zijn gemak te voelen in het kamp. Eigenlijk zaten ze er elke dag, met hun vrouwen en kinderen terwijl ze hun koeien en schapen in de buurt

lieten grazen. Ze waren opgesprongen en begonnen te schreeuwen tegen de nieuwkomers. De mannen grepen hun speren en pijl-en-bogen, en de matrozen konden maar met moeite voorkomen dat ze elkaar aanvlogen. Toen had Johan haar voor het eerst gezien. Krotoa. Al zei ze het zelf net op een andere manier, met meer van die klikjes die in bijna al haar woorden klonken. Ze was met de anderen omhoog geschoten, en het was alsof ze in brand stond, zo fier stond ze daar, met een dodelijke blik richting haar vijanden. Alsof ze die een voor een dood kon laten neervallen als ze maar lang genoeg naar haar durfden te

kijken. Ze straalde, van woede en trots, en Johan was meteen verliefd.

Zij niet op hem natuurlijk. Of tenminste, niet dat hij wist. Hij wist wel dat zij wist dat hij naar haar keek. Vooral tijdens het werk, dat vooral bestond uit het graven van de grachten rond het fort, zocht hij naar haar tussen haar mensen. Steeds als zijn ogen haar vonden, vonden de hare die van hem. Zo donker waren ze, die ogen, zo vol vuur, dat hij dan snel weer moest wegstaren. Als hij dan weer opkeek, was ze weg. Maar hij kon het niet laten. Nog nooit had hij een meisje zoals zij gezien. De anderen mochten dan grinniken over haar kroezige haren, de leren lappen rond haar middel en schouders en het riet dat ze als een soort sokken rond haar enkels en kuiten bond. Maar Johan zag dat ze écht was, echter dan welk meisje hij ooit had gekend. Ze schaamde zich niet, voor niets en voor niemand. Ze wist wie ze was, en dat ze hier hoorde te zijn. Dit land was van haar. Niet van Jan van Riebeeck, niet van de Compagnie. Van haar.

Johan wilde blijven. Hij wilde zo graag blijven! Ook al hadden de schepen de *Walvis* en de *Olifant* – die later waren aangekomen, maar ook

alweer vertrokken waren – de rode loop meegebracht en lagen veel mensen nu met koorts en buikkrampen in hun tent. Ook al was het werk aan het fort saai en zwaar. Ook al verstond hij niets van wat Herry en zijn strandlopers allemaal zeiden. Krotoa was slim. Ze zou zo Nederlands leren. Hij hoefde alleen maar te wachten totdat ze het kon. Dan zou ze hem begroeten, en hem vertellen over haar volk, en hem meenemen naar waar ze woonde, en hem alles laten zien. En hem misschien zelfs aardig vinden.

Wie weet wat er dan kon gebeuren. Hij was maar een arme scheepsjongen, maar zij was ook niet rijk. Al kon hij zich niet voorstellen dat ze iets anders was dan een prinses van haar volk. Zou ze hem dan eigenlijk wel willen? Of zou ze –

‘Mannen! We gaan. Zeg gedag tegen je maten, en dan is het Indië voor ons!’

Johan knipperde met zijn ogen en keek om zich heen. Hij had meegeholpen met de water-vaten, dat wist hij zeker, maar hij was zo in gedachten verzonken geweest dat hij er niets meer van wist. Maar nu was het zover. Hij zou vertrekken, en Krotoa nooit meer zien. Hij zou naar een andere vreemde kust varen, alleen maar om daarna weer in Amsterdam te belanden. En dan? Terug naar het weeshuis, terug naar Culemborg? Ook al was hij daar pas vijf maanden weg, het leek al veel langer geleden, iets uit een halfvergeten droom. En niet per se een leuke.

De strandlopers waren er niet. Johan zag alleen maar Hollandse mannen, die elkaar omhelsden, elkaar op de schouder sloegen en daarna wegliepen naar het fort of de boot. Hij kon wel huilen. Hij wilde haar nog één keer zien, één keer nog maar, zodat hij haar in zijn

kop kon prenten en nooit meer zou vergeten. Hij zou nog één keer rond het fort rennen, nog één keer langs de tenten, om te zien of ze er toch niet ergens was...

‘Dag, Johan,’ klonk het ineens achter hem. Zijn hart sloeg een slag over, en hij draaide zich om. Hij herkende haar niet, niet meteen. Ze droeg een lange, wollen rok met een schort ervoor, een linnen hemd met bolle mouwen en een strak rijglijfje eroverheen. Een witte doek bedekte haar haren. Er stond een Hollands dienstmeisje voor zijn neus, leek het even. Heel even maar.

‘Krotoa,’ zei hij stamelend.

Ze giechelde, pakte haar rokken en draaide een rondje.

‘Mevrouw,’ zei ze vrolijk. ‘Riebeeck. Dag!’

Meteen draaide ze zich om en rende weg.

‘Wacht!’ riep Johan, maar dat deed ze niet.

Had hij het goed begrepen? Werd ze het

dienstmeisje van mevrouw van Riebeeck? Dat kon toch niet!

‘Kom op, jongen!’ riep de schipper. ‘Je bent de laatste! Als je nu niet aan boord komt, is je jenever voor mij!’

Krotoa was allang verdwenen, maar nog even deed hij alsof hij haar kon zien, en ze naar hem zwaaide. Maar niet in die Hollandse kleren. Die stonden haar niet, of misschien wel, maar het klópte niet. Giechelende dienstmeisjes waren overal. Krotoa was geen dienstmeisje!

Plotseling was Johan blij dat hij ging. Hij deed zijn ogen dicht en snoof de geur van het strand op, voor de laatste keer. Hij stelde zich voor dat Krotoa tegenover hem stond, met haar glimmende huid, haar koeienvellen, haar rechte rug en haar vurige blik. Toen slaakte hij een zucht, draaide zich om en rende naar de boot. Hij moest zijn jenever zien te houden.